

nizacije na terenu i djelovanja protiv okupacijskih snaga, nabavke ratnog materijala, oružja i hrane i sl. Dokumenta koji se izravno odnose na hrvatske prilike toga vremena (ako izuzmemo dokument br. 22 u kojem se govori o jačanju organizacije Narodnooslobodilačkog pokreta u Hrvatskoj te njegovog glavnog tijela ZAVNOH-a) nema, pa se može reći da knjiga, uzevši u obzir izvore za hrvatsku povijest iz tog razdoblja i mnogobrojne radove o partizanskom pokretu i antifašističkoj borbi objavljene posljednjih četrdesetak godina, ne sadrži podatke koji bi mogli dati drugačije tumačenje spomenutih događaja.

Na kraju publikacije nalazi se pregledni popis kratica, kazala osobnih imena i zemljopisnih naziva te stvarno kazalo koje sadrži popis vojnih postrojbi i organa Narodnooslobodilačkoga pokreta.

Mario Stipančević

Jere Jareb, DRŽAVNO GOSPODARSTVENO POVJERENSTVO NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE, OD KOLOVOZA 1941. DO TRAVNJA 1945., Dokumentarni prikaz, Hrvatski institut za povijest, Hrvatski državni arhiv, Dom i svijet, Zagreb 2001, 799 str.

Knjiga Jere Jareba koju predstavljam o njegovo je treće djelo u okviru biblioteke *Hrvatska povjesnica* Hrvat-

skog instituta za povijest. *Pola stoljeća hrvatske politike 1895. – 1945.* i *Zlato i novac Nezavisne Države Hrvatske izneseni u inozemstvo 1944. i 1945.* naslovi su istog autora koji prethode Državnom gospodarstvenom povjerenstvu NDH (DGP). Prva knjiga navedene biblioteke pretisak je njegova djela prvi put objavljenog 1960. u Buenos Airesu u izdanju Knjižnice Hrvatske Revije, dok je knjiga *Zlato i novac NDH* nastala nakon što se autor upustio u pozamašan istraživački pothvat proučavanja gradiva iz razdoblja II. svjetskog rata, ponajviše sačuvanog u Hrvatskom državnom arhivu (HDA). Osobito zanimljivo gradivo prezentirano u njegovoj najnovijoj knjizi, jest ono koje se tiče uloge vodećih hrvatskih ekonomskih teoretičara i primjene njihovih zamisli prilikom obnašanja funkcija u državnim tijelima. Skupljajući u HDA materijale za knjigu o hrvatskoj državnoj vladi koja je bila na čelu NDH od 16. travnja 1941. do 6. svibnja 1945. Jareb je otkrio zapisnike sjednica Državnog gospodarstvenog povjerenstva u fondu Hrvatske državne banke, te ih je sistematizirao i objavio kao zbirku dokumenata.

DGP je u strukturi državne vlasti NDH bio institucija čija je nadležnost bila "da prenošenje vlasništva bilo koje vrsti na inozemce usklađuje s vojnim i gospodarskim probicima države i naroda, bez obzira na to, imaju li poduzeća sjedište u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ili izvan nje, samo ako rade i proizvode na njenom području", ka-

ko stoji u članku 1 Zakonske odredbe od 7. kolovoza, kojom je Povjerenstvo osnovano. Iz navedenih odredaba saznajemo kako je daljnja svrha DGP voditi nadzor nad radom Državnog ravnateljstva za ponovu i Državnog ravnateljstva za gospodarsku ponovu, a po potrebi je trebalo određivati smjernice rada svim privrednim ministarstvima.

DGP čine ministar domobranstva kao pročelnik, državni rizničar, ministar obrta, veleobrta i trgovine, ministar vanjskih poslova, ministar šumarstva i rudarstva, ministar seljačkog gospodarstva, ministar prometa i javnih radova, predsjednik Hrvatskog privrednog vijeća i predsjednik odnosno povjerenik Radničke komore u Zagrebu. Prvotno se DGP sastojalo od devet članova od kojih samo dvojica nisu bili ministri odnosno članovi vlade. U to je vrijeme povjerenik Radničke komore bio Vjekoslav Blaškov, a na tom je položaju ostao do kraja rata. Predsjednik Hrvatskog privrednog vijeća bio je Leonardo Grivičić, tadašnji poznati veletrgovac i industrijalac, koji je pomagao mnoge ilegalne akcije domovinskog ustaškog pokreta. Iz prikupljenog arhivskog gradiva razvidno je kako ni na jednoj sjednici DGP-a nije bilo predstavnika Hrvatskog privrednog vijeća, što nam kazuje da je od samoga početka DGP bio sastavljen od osam članova. Na sjednicama su osim stalnih članova prisustvovali mnogi državni tajnici, često zagrebački gradonačelnik Ivan Werner, te gospo-

darski stručnjaci raznih ministarstava. Propisnik o radu Državnog gospodarskog povjerenstva donio je predsjednik Vlade, poglavnik Ante Pavelić 20. kolovoza 1941. U njegovom najznačajnijem članku 8 stoji: "Na čelu ureda Državnog gospodarstvenog povjerenstva stoji upravitelj, kojeg imenuje predsjednik vlade na prijedlog pročelnika Državnog gospodarskog povjerenstva." Tim je Propisnikom ured DGP-a ušao u sastav predsjedništva Vlade.

Sve promjene unutar državne Vlade, između ostaloga, uzrokovale su i promjene u DGP-u, pa se u skladu s time mijenjao i broj njegovih članova. Zaključci povjerenstva donosili su se jednoglasno, a u suprotnom ih je morao potvrditi predsjednik državne Vlade kako bi postali obvezatnima.

Iz 140 objavljenih zapisnika sjednica DGP-a vidimo da je ono pokušavalo ublažiti gospodarske probleme države u izuzetno teškim uvjetima, štiteći industriju od presizanja i kontrole stranog kapitala. Podržavljenjem svih velikih poduzeća, koja su bila u vlasništvu Židova i Srba, industrija je u najvećem dijelu bila u državnom vlasništvu. Veliki problemi nastali su, kako navodi Jareb, podržavljenjem malih industrijskih postrojenja, obrtnih i trgovačkih poduzeća, kuća i pokretne imovine Židova i Srba, koji su prodavani privatnim osobama te tako izazvali kaotičnu situaciju i stvorili uvjete za razvoj korupcije.

Knjiga je podijeljena na tri dijela. Prvi dio, *Državno gospodarstveno povjerenstvo pod proćelništvom vojskovođe Slavka Kvaternika od kolovoza 1941. do rujna 1942.* sadrži poglavlja: A) Zakonske odredbe o osnivanju i radu DGP-a, B) Zapisnici sjednica DGP-a i pozivi na njih od kolovoza 1941. do rujna 1942. Dokumenti HDA ovdje sačuvani nalaze se u dva fonda, u fondu DGP i u fondu Ministarstvo seljačkog gospodarstva NDH. U navedenom razdoblju održano je 79 sjednica DGP-a, od kojih nisu pronađeni zapisnici njih šest. C) Ministarske sjednice pod predsjedanjem vojskovođe Slavka Kvaternika. Iz tih se zapisnika doznaje da je Pavelić kao predsjednik Vlade već od studenoga 1941. običavao opunomoćiti Kvaternika da saziva ministarske sjednice i predsjedava im. D) Ministarske sjednice pod predsjedanjem potpredsjednika Vlade dr. Džafera Kulenovića. Iako te sjednice nemaju veze s gospodarskim problemima, kako navodi Jareb, u ovu zbirku dokumenata uvrstio ih je kao primjer da su se sjednice Vlade održavale i u odsutnosti predsjednika Vlade, ali s njegovim odobrenjem.

U drugom dijelu, *Državno gospodarstveno povjerenstvo pod predsjedanjem ministra narodnog gospodarstva dr. ing. Josipa Balena od kolovoza do listopada 1943.* sakupljeno je sljedeće gradivo: A) Zakonske odredbe u vezi s obnovom rada DGP-a, B) Zapisnici sjednica i pozivi na njih od rujna do listopada 1943, C) Sjednice o prehrani u rujnu 1943, D) Gledišta mi-

nistra narodnog gospodarstva dr. Josipa Balena na hrvatsko gospodarstvo i tadašnju tešku hrvatsku gospodarsku situaciju.

U trećem poglavlju, *Državno gospodarstveno povjerenstvo pod predsjedanjem ministra državne riznice dr. Dragutina Totha od listopada 1943. do konca rata*, autor je uvrstio: A) Zakonske odredbe u vezi s DGP-om, B) Zapisnike sjednica i pozive na njih i C) Dodatne dokumente u kojima nalazimo podatke o odvlačenju strojeva aluminijske tvornice Lozovac kod Šibenika u Italiju, Zapisnik sjednica od 16. kolovoza 1944. u Predsjedništvu Vlade o otpremi žitarica i ostale hrane u Bosnu i Dalmaciju i Popis arhivske građe sastavljen 27. travnja 1945. Od 25. listopada 1943. do konca rata održano je 55 sjednica DGP-a, od ukupnog broja nisu pronađeni zapisnici četiri sjednice. Osim spomenutog broja sjednica, numeriranih u knjizi, pronađeni su zapisnici sa tri sjednice, koje bi se po Jarebu moglo smatrati izvanrednim sjednicama. Na osnovi dostupnih dokumenata može se zaključiti kako je u navedenom razdoblju održano ukupno 58 sjednica od kojih su pronađeni zapisnici njih 54.

Nabrojani dokumenti Državnog gospodarskog povjerenstva izuzetno su važan izvor za proučavanje rada Vlade, ali ono što posebice valja istaknuti, to je veliki prostor koji ovo dokumentarno gradivo pruža za osvjetljavanje jednog možda još važnijeg segmenta za proučavanje funkcionira-

nja države - gospodarstva. Tomu svjedoči, osim uobičajenoga kazala osoba na kraju sveska, obimno stvarno kazalo u kojem su navedene sve tvornice i poduzeća spomenuta u izvornicima, kao i države s kojima je NDH uspostavljala gospodarske i trgovinske odnose, te druge političke i društvene ustanove.

Tekstovi svih zapisnika, kako navodi urednik, doneseni su sukladno izvornicima, a ispravljene su jedino očite pogreške. One dijelove arhivskoga gradiva u kojima postoji nejasan izvorni tekst, autor ove zbirke nadopunjuje, a svoja objašnjenja stavlja u uglate zagrade.

Ovaj dokumentarni prikaz zasigurno će pronaći čitateljstvo među poklonicima izvornoga teksta, neopterećenog interpretacijama, iako bi potpunu svrhu doživio, što autor u zaključku uvodne studije sugerira, u nastavku istraživanja fondova i zbirki HDA, posebice onih koje dokumentiraju gospodarsku i društvenu tematiku ratnoga razdoblja i njegovih neposrednih posljedica.

Diana Mikšič

Sejni zapisnici Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo: 1918-1921, 1. del od 1. nov. 1918. do 26. feb. 1919. (Ljubljana, 1998); 2. del od 28. feb. 1919. do 5. nov. 1919. (št. 67-133) (Ljubljana, 1999); 3. del od 22. mar. 1920. do 9. jul.

1921. (št. 134-204) (Ljubljana, 2002); Za objavu priredio Peter Ribnikar.

Objavljivanje opsežne građe zapisnika sa sjednica Narodne vlade Slovenaca, Hrvata i Srba u Ljubljani (*Narodna vlada Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani*) i zemaljskih vlada Slovenije (što je slobodan prijevod izvornog naziva institucije *Deželna vlada za Slovenijo*) u razdoblju od 1. studenoga 1918. do 9. srpnja 1921. godine, plod je rada Petera Ribnikara, arhivskoga savjetnika Arhiva Republike Slovenije u mirovini, koji je za tisak priredio ukupno 204 zapisnika. Poradi velikog opsega zapisnici su objavljeni u tri sveska, od kojih je prvi tiskan 1998. povodom 80. godišnjice prve slovenske vlade, a obuhvatio je 66 zapisnika sa sjednica, od toga 51 zapisnik sa sjednica Narodne vlade SHS u Ljubljani (od 1. studenoga 1918. do 24. siječnja 1919) te 15 zapisnika prijelazne vlade (od 27. siječnja do 26. veljače 1919. godine). Naime, Narodna je vlada proglasom regenta Aleksandra formalno ukinuta 7. siječnja 1919, ali kako nova Zemaljska vlada Slovenije tada još nije bila imenovana, stara je djelovala do konca veljače.

Drugi svezak objavljen je godinu dana kasnije i obuhvaća 66 zapisnika Zemaljske vlade Slovenije (od 28. veljače do 5. studenoga 1919), dok treći, tiskan 2002, sadrži 70 zapisnika iste institucije iz razdoblja od 22. ožujka 1920. do 9. srpnja 1921. godine.